Чĕрĕлĕх йышĕ кăштах улшăнать

Республикăри сунар ресурсне шута илмелли хĕллехи тапхăра пĕтĕмлетнĕ. Унпа Чăваш Республикин сунарçăсемпе пулăссен патшалăх службин ертӳçи Владимир КУЗЮКОВ паллаштарать.

– Вăл кăçалхи кăрлач-нарăс уйăхĕсенче иртрĕ, – терĕ Владимир Николаевич. – Вăрманпа уй-хир чĕр чунне юридици тытăмĕсемпе предпринимательсен аллинчи лаптăксенче сунар объекчĕпе усă куракансем, пурте кĕрсе çӳрекен территорире тата патшалăхăн сунар заказникĕсенче служба специалисчĕсем шутланă. Çак ĕçе сунарçăсене те явăçтарнă.

– Вĕсен умне мĕнле тĕллев лартнă?

– Шутлава май килнĕ таран ăнăçлă йĕркелеме, пĕлтĕрхи йăнăша тӳрлетме, ĕçе туллин пурнăçлама ыйтрăмăр. Шутлавçăсенчен 546 карточка йышăнтăмăр. Вĕсем сăнанă чĕр чунсен йĕрĕ пурĕ 5183 çухрăмпа танлашрĕ. Норматива тивĕçтермен карточкăсене пăрахăçланă. Хисепе палăртма федерацин «Центроохотконтроль» учрежденине 136 – пĕлтĕрхинчен нумайрах – ярса патăмăр. Унтан шутламалли коэффициентсем илтĕмĕр. Йыша вĕсемпе килĕшӳллĕн пĕтĕмлетрĕмĕр.

– Пĕтĕмлетсе мĕн калатăр?

– Чĕрнеллĕ чĕрĕлĕх хисепне тĕрĕсрех палăртма май килчĕ. Пăши нумай хухман, хир сысни, пăсара, сăсар, хир мулкачĕ, юс, кашкăр, карăк, ăсан, хир чăххи чакнă. Хир качаки, пакша, шурă мулкач, тилĕ, пăчăр хушăннă. Хисеп пĕчĕкленнине е пысăкланнине апатран, çанталăкран, ыттинчен килекен сăлтавсемпе ăнлантармалла. Пăсарана сунарçăсем тытмаççĕ. Çавăнпа вĕсене кайăкçăсем персе вĕлернипе йыш чакнă теме çук. Сăлтавĕ урăххинче.

Хăшĕ-пĕри хир сыснисен пĕр пайĕ кӳршĕ регионa куçса кайнă, çавăнпа кĕтӳ пĕчĕкленнĕ терĕ. Çакна тĕпчев йĕркелесе çирĕплетмен – пĕлместпĕр. Хир сысни Мари Элрен – Чăваш Ене, пирĕн патран Тутарстана е ытти регионa куçать. Вăл ăçта ытларах тытăнса тăрассине хăй çеç пĕлет.

Кашкăр сахалланнăшăн ан кулянăр. Ăна çиччĕ кăна шутланă пулсан та султалăкран 20-30 пулĕ. Вăл вăрман, уй-хир чĕрĕлĕхне çеç мар, килти выльăха та пĕтернине манар мар. Хир качаки хушăнни савăнтарать.

– Ака уйăхĕ – сунар тапхăрĕ. Вăл еплерех пырать?

– Патăрьел, Шăмăршă, Елчĕк районĕсенче 14-23-мĕшĕсенче, ытти районта 21-30-мĕшĕсенче иртет. Кайăк хура, кайăк кăвакала, ăсан аçине, кăрăпчака тытма сунарçăсене 10 кун çеç ирĕк паратпăр. Чăн та, вĕсене «Кедр» сунар хуçалăхĕн лаптăкĕнче тата пурте усă курмалли сунар вырăнĕнче пăшалтан персе е урăх меслетпе тытма юрамасть. Кăрăпчака тата кăвакал аçине – пиллĕкрен, хура – иккĕрен, ăсана пĕрререн ытла мар.

– Чĕрĕлĕх тĕнчине пуянлатма мĕнлерех тĕллевсем лартатăр?

– Пĕлтĕр Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕ хир сыснипе пăши йышне 4500 пуçа çитермелли програмăна çирĕплетрĕ. Ăна пурнăçлас тĕлĕшпе кашни сунар вырăнĕнче тумалли ĕçе палăртрăмăр. Республикăра 14 упа. Ăна Чăваш Республикин Хĕрлĕ кĕнекине кĕртнĕ: пăшалтан персе вĕлерме, ытти меслетпе тытма чарнă.

Республикăра çирĕм-çирĕм пилĕк çул ăтăр тата Европа шашки мĕн чухлĕ пурăннине шутламан. Кăçал палăртрăмăр. Иртнĕ çул Йĕпреç, Вăрнар, Шупашкар, Етĕрне, Пăрачкав районĕсенчи пурте усă куракан сунар вырăнĕсенчи хир сыснин, мулкач, чĕрнеллĕ ытти чĕр чун хисепне пысăклатас тĕллевпе апатлантарнă. Вĕсем республикăри çулсем урлă каçаççĕ, тепĕр чухне автомашина айне лекеççĕ. Чĕр чун çӳрекен тĕлте водительсене асăрхаттарма пĕлтерӳ хăми вырнаçтарас ыйтăва çĕклетпĕр. Ăна чылай çĕрте лартнă. Çапах – çителĕксĕр. Ку ĕçе малалла тăсатпăр. Пĕлтĕр Шупашкар шыв управне ĕрчетме 4 пин вĕт пулă – хулăн çамка – ятăмăр. Чĕрĕлĕх тĕнчине пуянлатас тĕлĕшпе ырă ытти ĕç тăватпăр.

■ **Юрий МИХАЙЛОВ калаçнă**

Республикăри хĕллехи шутлав меслечĕпе палăртнă вăрман тата уй-хир чĕр чунĕн йышĕ

	Сунар ресурсĕ				
	2009 ç.	2010 ç.	2011 ç.	2012 ç.	Кăçалхине пĕлтĕрхипе танлаштарни,%
Пăсара	264	148	170	132	77,6
Пакша	10472	6018	4445	4952	111,4
Пăши	538	546	855	825	96,5
Хир сысни	1527	1952	1587	1036	65,3
Сăсар	1186	969	881	743	84,3
Шурă мулкач	3674	2165	1747	2839	162,5
Хир мулкачĕ	1643	1815	2064	1892	91,7
Тилĕ	1917	1724	1913	1985	103,8
Юс	118	29	27	10	37,0
Çӳлевĕç	13	13	7	7	100,0
Кашкăр	30	20	24	7	29,2
Карăк	1484	990	775	766	98,8
Ăсан	8036	10860	10840	8873	81,8
Пăчăр	8595	10171	4576	7891	172,4
Хир чăххи	29746	40782	27137	7641	28,2
Хир качаки	38	28	29	75	258,6